

СІЛЬСЬКА ШКОЛА

**УПРАВЛІННЯ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В
ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ
СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ**

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. СТАН ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	7
1.1. Аналіз напрямів фізкультурно-оздоровчої роботи у закладах загальної середньої освіти	7
1.2. Організація фізкультурно-оздоровчої діяльності в умовах освітніх установ сільської місцевості.....	10
РОЗДІЛ II. МЕТОДИ І ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	15
2.1. Методи дослідження.....	15
2.2. Організація дослідження.....	16
РОЗДІЛ III. МЕТОДИКА УПРАВЛІННЯ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ ТА ЇЇ ЕФЕКТИВНІСТЬ.....	17
3.1. Методика управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю в закладі загальної середньої освіти сільської місцевості	17
3.2. Ефективність управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю в закладі загальної середньої освіти сільської місцевості.....	22
3.2.1. Зміни показників соматичного здоров'я школярів за період експерименту.....	22
3.2.2. Динаміка показників захворюваності школярів за період експерименту.....	25
ВИСНОВКИ.....	28
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	30

ВСТУП

Актуальність. Основними ідеями сучасної освіти, що підтримуються і поширюються Міжнародною організацією ЮНІСЕФ, є ідеї забезпечення прав, свобод та інтересів дітей, представлені в концепції програми «Школа доброзичливого ставлення до дитини» («Child-friendly schools») [8]. Вже ні для кого не таємниця, що суспільний запит спрямований на школу, яка є не тільки місцем, де дітей навчають, а, насамперед, простором для їх повноцінного розвитку, осередком успішних, креативних і щасливих людей. Такий оміряний навчальний заклад можливий лише в атмосфері фізичного комфорту, сприятливого соціального та психологічного клімату, що підтримує особистість, яка розвивається, вчасно реагує на її потреби та з повагою ставиться до її особливостей [1; 5].

Реформа освіти в Україні набирає обертів. З огляду на процес децентралізації влади перед територіальними громадами постає питання і управління освітою. Створення ефективної системи освіти є завданням складним і надзвичайно відповідальним, тому для освітян важливо мати дієвий інструментарій для цієї роботи [2; 14].

Питання збереження та зміцнення здоров'я є актуальними, оскільки результати наукових досліджень засвідчують стійку негативну динаміку стану здоров'я школярів. Підтвердженням цього може бути достатньо висока кількість дітей з дисгармонійним розвитком, фізіологічною незрілістю, дефіцитом маси й низьким рівнем рухової активності. Актуалізується значення пошуку шляхів оновлення змістовно-організаційних аспектів фізкультурно-оздоровчої роботи, спрямованої на задоволення природної потреби дитини в руховій активності, забезпеченні умов для залучення дітей до здорового способу життя [11; 12; 18].

Одним із шляхів вирішення зазначених проблем в українському суспільстві є проведення діяльності з профілактики захворюваності в закладах освіти, прикладом якої може бути системна фізкультурно-оздоровча робота.

У працях Т.Ю. Круцевич, Г.В. Безверхньої [15], О. А. Томенка [31], Л.І.Даниленка [9] аргументовано доведено, що фізичне виховання, фізкультурно-оздоровча діяльність як складова загальної системи освіти, має закласти основи забезпечення та розвитку фізичного здоров'я, комплексного підходу до формування у дітей і підлітків підготовки до активного життя і професійної діяльності.

Важливе значення мають наукові погляди Л.І.Даниленка [9], які відображають базові закономірності реформування, трансформації та оптимізації системи фізичного виховання учнів загальноосвітньої школи. Він довів, що удосконалення цієї системи повинно здійснюватися на основі принципів індивідуального підходу, пріоритету оздоровчої спрямованості різноманітних освітньо-виховних технологій, широкого використання різноманітних педагогічних технологій формування у дітей і підлітків сталої позитивної мотивації до систематичних занять фізичною культурою, спортом.

Таким чином, проблема розробки і використання педагогічних технологій та організаційно-педагогічних умов їх використання з метою формування у дітей і підлітків позитивної мотивації до фізкультурно-оздоровчої діяльності на сучасному етапі розвитку освіти не знайшла достатньої науково-методичної розробки, особливо, це актуалізується в умовах сільської місцевості.

Намагання підвищити ефективність фізкультурно-оздоровчої роботи закладів освіти сільської місцевості, стимулювати науково-педагогічний пошук і визначає актуальність нашого дослідження та вибір теми «Управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю в закладі загальної середньої освіти сільської місцевості».

Об'єктом дослідження є фізкультурно-оздоровча діяльність школярів у закладах загальної середньої освіти.

Предмет дослідження – методика управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю в закладі загальної середньої освіти сільської місцевості.

Мета дослідження – розробити та експериментально перевірити ефективність методики управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю в закладі загальної середньої освіти сільської місцевості.

Відповідно до мети дослідження було визначено наступні **завдання**:

1. Визначити сутність та зміст фізкультурно-оздоровчої діяльності в закладі загальної середньої освіти;
2. Розробити зміст методики управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю в закладі загальної середньої освіти сільської місцевості;
3. Перевірити ефективність методики управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю в закладі загальної середньої освіти сільської місцевості.

Наукова новизна дослідження полягає в розробці змісту методики управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю в закладі загальної середньої освіти сільської місцевості та перевірці її ефективності шляхом експерименту.

Практична значущість одержаних результатів полягає у впровадженні у практику методики управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю при побудові навчального процесу у закладі загальної середньої освіти сільської малокомплектної школи, що підтверджене актом впровадження.

Відповідно до визначених завдань дослідження було застосовано такі **методи**:

- теоретичні: аналіз філософських, природознавчих, психологічних і педагогічних джерел, програм, навчально-методичних посібників, педагогічної документації навчальних закладів з метою визначення сутності, змісту, методів, особливостей управління та організації фізкультурно-оздоровчої діяльності у закладі освіти;
- емпіричні: педагогічний експеримент з метою вивчення стану функціонування предмета дослідження; педагогічне спостереження;
- методи математичної статистики.

Апробація результатів дослідження. Матеріали та основні теоретичні положення і результати дослідження висвітлено у публікації «Особливості

управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю в закладах загальної середньої освіти сільської місцевості» у науковому фаховому журналі.

РОЗДІЛ I

СТАН ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

1.1. Аналіз напрямів фізкультурно-оздоровчої роботи у закладах загальної середньої освіти

Перехід України до ринкових відносин істотно вплинув на стан фізичної культури й спорту в країні. З'явилася тенденція до заморожування й ліквідації фізкультурно-оздоровчих об'єктів, скоротилося виробництво спортивного устаткування й інвентарю, скасовано посади інструкторів-методистів, знизилася пропаганда масових занять фізичною культурою [2; 14; 19; 26; 34].

Заклади загальної середньої освіти, особливо районні, недостатньо устатковані спортивним інвентарем, що робить неможливим повноцінне проведення фізкультурно-спортивних заходів. Недостатнє забезпечення навчальних закладів спортивним інвентарем не може забезпечити високого рівня здоров'я школярів.

Сьогодні суспільство бажає бачити школу не лише одним з освітніх ресурсів, а, скоріше, простором розвитку та співпраці як всередині, так і по відношенню до зовнішнього світу. Сучасне освітнє середовище створює неповторне індивідуалізоване та персоналізоване враження, де у кожного є можливість відшукати себе. Середовище школи – це місце, де зустрічаються та взаємодіють не лише учні, вчителі, навколишні мешканці та гості школи, де відбуваються не лише уроки, цікаві зустрічі, свята та концерти, але й лекції та семінари, діють відкриті лабораторії та майстерні у різних галузях науки, мистецтва та технологій [8; 20; 23].

Вітчизняні та зарубіжні науковці й практики [8; 27; 28; 34; 35] трактують освітнє середовище, як частину життєвого, соціального середовища людини, яка виявляється у сукупності усіх освітніх факторів, що безпосередньо або опосередковано впливають на особистість у процесах навчання, виховання та розвитку; є певним виховним простором, в якому здійснюється розвиток

особистості.

Водночас у сучасних швидкозмінних умовах освітнє середовище навчального закладу не є ізольованим від зовнішніх і внутрішніх факторів, їх впливу, які можуть мати як позитивний результат, так і містити загрози, небезпеки та ризики, які можуть сприяти деструктивним змінам у ньому. Для протидії таким змінам, необхідно, щоб освітнє середовище навчального закладу було захищеним, безпечним [4; 6; 10].

На сьогоднішній день фізкультурно-оздоровча діяльність може реалізовуватися у трьох напрямках: масова фізична культура, спорт вищих досягнень і фізичне виховання в системі освіти. Вказані напрями тісно взаємопов'язані, а їх ефективність насамперед обумовлюється масовістю залучення населення та покращенням показників здоров'я [13; 14; 20].

Відповідно до Закону України «Про фізичну культуру і спорт», фізкультурно-оздоровча діяльність – це заходи, що здійснюються суб'єктами сфери фізичної культури і спорту для розвитку фізичної культури [12].

Основними завданнями фізкультурно-оздоровчої діяльності в закладах загальної середньої освіти є: зміцнення та збереження здоров'я школярів; всебічний розвиток фізичних здібностей; поглиблення фізкультурних знань, необхідних для використання в повсякденному житті; формування свідомої мотивації до систематичних занять фізичною культурою.

Поняття «фізкультурно-оздоровча діяльність» та «фізична культура школяра» включає не тільки заняття фізичними вправами і процедури загартування, але ще і широке коло понять про режим раціонального харчування, дотримання правил гігієни, вироблення корисних звичок. На думку фахівців, фізична культура школяра – це певний принцип його ставлення до свого здоров'я, до розвитку і збереження можливостей свого організму [10].

Принцип оздоровчої спрямованості фізичної культури полягає в організації фізичного виховання, і зокрема занять фізичними вправами, таким чином, щоб вони сприяли профілактиці захворювань учнів, зміцненню їх здоров'я. У ході фізичного виховання слід забезпечувати таке поєднання

роз'яснювальної, виховної роботи і різних форм практичних занять фізичними вправами, при яких фізична культура стає усвідомленим обов'язковим компонентом режиму для школяра.

Згідно з «Положенням про фізичне виховання учнів закладів середньої освіти», система занять школярів фізкультурою і спортом включає такі пов'язані між собою форми [11].

- уроки фізичної культури;
- фізкультурно-оздоровчі заходи протягом шкільного дня;
- позакласна спортивно-масова робота;
- позашкільна спортивно-масова робота та фізкультурно-оздоровчі заходи за місцем проживання учнів;
- самостійні заняття учнів фізичними вправами вдома, на пришкольних і дворових майданчиках, стадіонах та інше.

У сучасних умовах важливим завданням школи в роботі зі зміцнення здоров'я дітей є прищеплення учням стійкого інтересу до занять фізичними вправами. У зв'язку з цим необхідно використовувати всі форми фізичного виховання в школі, а також самостійні заняття фізичними вправами вдома з метою підвищення рухової активності, зміцнення здоров'я, поліпшення фізичної підготовленості школярів [21; 22; 24].

Значні теоретичні напрацювання й інноваційний досвід розвитку різних форм фізичної активності учнів не означає, що в масовій практиці процес оздоровлення школярів засобами фізкультури і спорту відбувається без проблем. Система шкільного фізичного виховання в Україні поки що недостатньо орієнтована на зміцнення здоров'я, сприяння нормальному фізичному розвитку, на навчання життєво важливим руховим умінням і навичкам, розвиток рухових здібностей, виховання в учнів потреби й умінь самостійно займатися фізичними вправами. У діяльності закладів загальної середньої освіти не вирішується також завдання щодо формування позитивного ставлення до фізичної активності як засобу зміцнення та збереження здоров'я [25; 26; 33].

1.2. Організація фізкультурно-оздоровчої діяльності в умовах освітніх установ сільської місцевості

Найважливішим завданням шкільного фізичного виховання є виховання міцних, здорових молодих людей, які повною мірою опанували навичками й уміннями, визначеними навчальною програмою з «Фізичної культури».

Особливо багато проблем організації фізичного виховання школярів у сільській місцевості. Школа на селі переважно слабша від міської. Причин для цього багато: некомплектність класів, неповні ставки вчителів, віддаленість проживання дітей від школи, небажання кращих випускників закладів вищої освіти працювати на селі. Аналіз діяльності сільської школи щодо збереження здоров'я учнів, а також сучасних досліджень із цієї проблеми дозволив виявити низку соціально-педагогічних суперечностей між: підвищенням значущості оздоровчої функції фізкультурно-спортивної роботи і слабким рівнем її організації, відсутністю науково-теоретичних обґрунтувань системи фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями; потребою сільського соціуму, школи в розвитку фізкультурно-оздоровчої інфраструктури й обмеженістю засобів на її підтримку та зміцнення, низькою матеріальною забезпеченістю вчителів фізичної культури, недостатньою роботою закладів освіти й охорони здоров'я з батьками у вирішенні цієї виховної функції; зростаючою потребою вчителів у опануванні сучасних педагогічних технологій оздоровлення учнів і неналежною їх підготовленістю до цієї роботи тощо [19; 28; 34].

Отже, незважаючи на значну кількість наукових досліджень, поза увагою науковців залишилися важливі питання вдосконалення психолого-педагогічних підходів до удосконалення фізкультурно-оздоровчої діяльності сільської школи.

Для України, де 13,9 тис. (68,5 %) закладів загальної середньої освіти, у яких навчається 1,63 млн. учнів (понад 34,7% усіх школярів), розташовані в сільській місцевості [13], підвищення якості шкільного фізичного виховання, покликано забезпечити зміцнення і збереження здоров'я молоді, є надзвичайно важливим завданням [16; 29; 31].

Розглянемо сучасні тенденції, що суттєво впливають на стан і розвиток сільської освіти: недостатнє і часто нераціональне бюджетне фінансування, яке в більшості районів лише підтримує існування системи; погіршення демографічної ситуації та зменшення учнівського контингенту; відтік кваліфікованих педагогічних кадрів; панування репродуктивних методів навчання; пасивна позиція батьків у діяльності школи, відірваність навчальних закладів від місцевої територіальної громади та соціальних партнерів; незадовільна система підвищення кваліфікації сільських учителів [13; 17].

В останні десятиліття застаріле спортивне устаткування й інвентар, відхід кваліфікованих вчителів фізичної культури в інші сфери, реструктурування мережі загальноосвітніх закладів, розташованих на селі, зумовили зниження якості викладання шкільної фізичної культури, кризові явища в системі шкільної фізкультурної освіти [7].

Тому в умовах загострення проблеми збереження і зміцнення здоров'я молоді особливо актуальною стає діяльність сільської школи щодо формування фізичної культури особистості, модернізації фізкультурно-оздоровчої діяльності, що повинні бути не окремими фізкультурно-оздоровчими заходами, а системою цілеспрямованих впливів на учнів та їхніх батьків у сільському соціумі. Ініціює створення та забезпечує реалізацію фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями у відкритому сільському середовищі саме школа, яка є педагогічною базою розгортання фізкультурно-оздоровчої роботи в місцевості, виховання ціннісного ставлення до здоров'я, активного та здорового способу життя дітей, молоді, батьків [4; 8; 19].

Системотворчим у фізкультурно-оздоровчій діяльності є виховання відповідального ставлення до здоров'я, розвиток внутрішньої мотивації до регулярних занять фізичною культурою і спортом, формування в учнів стійкої потреби у фізичних навантаженнях. Системно - діяльнісний підхід до фізкультурно-оздоровчої роботи з сільськими учнями передбачає педагогічний вплив на всі сфери їхньої життєдіяльності (освітню, родинну, позашкільну), реалізацію потенціалу всіх елементів навчально-виховного процесу для

оздоровлення школярів, орієнтацію фізкультурно-спортивної роботи на системні зміни у зміцненні здоров'я і фізичному вихованні учнів [28].

На думку фахівців, фізкультурно-оздоровча діяльність у закладах загальної середньої освіти у сільській місцевості буде ефективною, якщо: враховуватимуться соціокультурні умови функціонування сільської школи, особливості контингенту учнів, можливості педагогічних працівників; модернізація фізкультурно-оздоровчої діяльності відбуватиметься на основі інтенсифікації навчальної та позаурочної роботи, співпраці педагогічних і медичних працівників, батьків і соціальних партнерів; передбачатиметься збільшення обсягу цілеспрямованої фізичної активності школярів з 3 до 8-10 год. на тиждень; фізична підготовка учнів здійснюватиметься шляхом поєднання навчальної та позаурочної фізкультурно-оздоровчої роботи з обов'язковими спортивними змаганнями різних рівнів [17; 32].

Фізкультурно-оздоровча діяльність сільської школи як відкрита система набуття особистого досвіду фізичної культури створює передумови для залучення більшості учнів у організовані заняття фізкультурою і спортом, дозволяє задовольнити фізіологічно необхідну підліткам норму рухової активності, забезпечити доповнення уроків фізкультури позаурочною спортивно-масовою роботою, що сприяє нормальному розвитку всіх систем і моторики зростаючого молодого організму [19].

Перш ніж перейти до розв'язання проблем удосконалення фізкультурно-оздоровчої діяльності, з'ясуємо як вона реалізується в освітніх установах.

Діяльність (з точки зору діяльнісного підходу) – це специфічна людська форма відносин до навколишнього світу, зміст якої складає його доцільне змінення в інтересах людей. Це така умова існування суспільства. При цьому діяльність включає в себе ціль, засоби, результат і сам процес [9].

Ряд дослідників по різному трактують поняття „фізкультурно-оздоровча діяльність” С. Бабінець, В. Горюнова [21], Л. Пуківська [24], Т. Круцевич [30], П. Рибалко [26, 27].

Так, зокрема, Л. Пуківська під фізкультурно-оздоровчою діяльністю розуміє окультурену рухову активність, спрямовану на покращення фізичного, психічного і соціального благополуччя людини під час засвоєння нею соціального досвіду. При цьому в процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності розвиваються фізичні якості людини, які в свою чергу впливають на поведінку і формування індивідуальних особистісних якостей і соціалізацію особистості.

Фізкультурно-оздоровча діяльність з точки зору цілого ряду дослідників - Г. Апанасенко [3], З. Бардак [5], Т. Круцевич [30], Е. Маляр [18], Н. Сороколіт [28], Л. Сущенко [29], О. Томенко [32] та ін. сприяє задоволенню дефіциту рухової активності, гармонізації навантажень, організації дозвілля і зайнятості молоді, формує такі якості особистості, як цілеспрямованість, рішучість, ініціативність, які, в свою чергу, є основою самостійності людини, сприяють її соціалізації. Після аналізу наукової літератури стає зрозумілим, що фізкультурно-оздоровча діяльність в умовах освітніх закладів у останні роки постійно знаходиться в полі зору вчених, спеціалістів з фізичної культури і спорту та педагогів-практиків. Для сучасного освітнього закладу будь-якого рівня характерний постійний інтерес до збереження та зміцнення здоров'я дітей.

Відповідно до Статті 5 Закону України «Про загальну середню освіту» одним із важливих завдань сучасної школи є «виховання свідомого ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших громадян як найвищої соціальної цінності».

Відповідно до Проекту Концепції розвитку освіти до 2025 року, одним із основних завдань модернізації освіти є забезпечення фізичного розвитку дитини, що реалізується через:

- збільшення рухового режиму учнів шкільного віку за рахунок уроків фізичної культури, спортивно-масової та фізкультурно-оздоровчої роботи в позаурочний час;

- удосконалення фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи в навчальних закладах (розширення кількості спортивних гуртків, секцій і клубів

з обов'язковим кадровим, фінансовим, матеріально-технічним забезпеченням їх діяльності) [13].

Таким чином, одним із чинників недостатньої ефективності фізкультурно-оздоровчої діяльності є відсутність у закладах загальної середньої освіти сільської місцевості методики управління даним процесом, що обумовлює актуальність нашого дослідження.

РОЗДІЛ II

МЕТОДИ І ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1.Методи дослідження

Теоретичні: теоретичний аналіз і узагальнення даних науково-методичної літератури, що застосовувався на всіх етапах роботи. Аналізувалася вітчизняна і зарубіжна література, присвячена основним положенням оздоровчої фізичної культури, а також фізкультурно-оздоровчої діяльності в закладах загальної середньої освіти;

Емпіричні: педагогічні спостереження – для вивчення особливостей процесу фізичного виховання в сільській школі. Результати педагогічних спостережень використовувалися при розробці методики управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю;

педагогічний експеримент, що полягав у визначенні ефективності розробленої методики управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю, організований з вересня 2018 року до червня 2019 на базі двох ЗЗСО I-III ступенів (села Уланове та села Береза, Глухівського району, Сумської області).

У ньому взяло участь 85 учнів 8 - 9 класів, які були поділені на 2 експериментальні та 2 контрольні групи. В експерименті взяли участь учні, які за станом здоров'я були віднесені до основної медичної групи.

Експериментальні групи склали 43 учні – 20 юнаків (ЕЮ) і 23 дівчини (ЕД). Фізкультурно-оздоровча діяльність здійснювалась за розробленою нами методикою.

Контрольну групу склали 42 учні – 20 юнаків (ЕЮ) і 22 дівчини (ЕД). З учнями КГ заняття проводилися у відповідності із загальноприйнятою методикою.

У процесі формувального експерименту був визначений рівень соматичного здоров'я (за Г.Л. Апанасенко) та показники захворюваності (за контент-аналізом класних журналів та медичних карток школярів).

Ефективність впливу експериментального чинника визначалася шляхом аналізу змін показників соматичного здоров'я та захворюваності.

Результати контрольної та експериментальної груп на початку і в кінці експерименту порівнювалися шляхом визначення достовірності різниць між двома масивами вибірок (визначення і порівняння t-критерія Стюдента).

Статистичні: метод середніх величин з підрахунком середньої арифметичної, помилки середньої арифметичної на основі використання програмного забезпечення Microsoft Excel - 2007.

2.2. Організація дослідження

Дослідження проводилися на базі двох ЗЗСО I-III ступенів (села Уланове та села Береза, Глухівського району, Сумської області) у три етапи:

На *першому* етапі передбачався аналіз науково-методичної літератури, визначення вихідного стану організації фізкультурно-оздоровчої діяльності сільських закладів освіти через педагогічне спостереження.

На *другому* етапі відбувалося освоєння прийомів фізкультурно-оздоровчої діяльності колективами шкільних педагогів та розроблялась методика управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю в сільській школі.

На *третьому* етапі проводилась експериментальна перевірка розробленої методики, обробка результатів, їх впровадження у практику та апробація, оформлення наукової роботи.

Реалізація методики здійснювалася в рамках гуманістичної парадигми освіти, що забезпечувало його культурологічну повноцінність.

Експеримент проводили вчителі даних закладів. До вимірювань антропометричних та фізіометричних показників, проби Руф'є залучався також медперсонал шкіл. "Чистота" вимірювань була забезпечена проведенням початкового та кінцевого випробувань в однакових педагогічних умовах.

РОЗДІЛ III

МЕТОДИКА УПРАВЛІННЯ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ ТА ЇЇ ЕФЕКТИВНІСТЬ

3.1. Методика управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю в закладі загальної середньої освіти сільської місцевості

Актуальність розробки методики управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю в школі полягає, насамперед, в тому, що вона орієнтована на вирішення таких значущих проблем, усунення яких може дати максимально можливий позитивний ефект оздоровлення учнів сільської школи.

У результаті попередніх теоретичних пошуків нами були визначені складнощі у процесі фізкультурно-оздоровчої роботи у школах сільської місцевості:

– відсутність необхідного матеріально-технічного забезпечення у приміщеннях для занять з оздоровлення учнів, кімнат психологічного розвантаження, ігрових кімнат, фізкультурно-оздоровчих майданчиків, санітарно-гігієнічних кімнат;

– недостатня підготовленість шкільних працівників, батьків із питань збереження та зміцнення здоров'я, формування потреби в учнів до здорового способу життя, слабка інформаційна забезпеченість батьків.

Окремі з них ми віднесли до об'єктивних, які неможливо вирішити в умовах сільської школи, інші до таких, що цілком можуть бути усунуті. Саме на подолання останніх ми спрямували розробку методики управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю в сільській школі, врахувавши економічні, демографічні, соціальні фактори.

До специфічних особливостей, що впливають на фізкультурно-оздоровчу роботу в умовах малокомплектної сільської школи, відносяться мала наповнюваність класу і відсутність паралелі класів, що обумовлює наступні

проблеми: неможливість виконати навчальну програму з рухливих та спортивних ігор в одному класі; відсутність стимулу до змагальної діяльності на уроках та можливості для порівняння і оцінки реальних успіхів у спортивних досягненнях; відсутність емоційності, привабливості занять; психологічна незахищеність дитини, постійний контроль вчителя за учнем; обмежений вибір форм фізкультурно-оздоровчої роботи в навчальній та позанавчальній діяльності.

Для подолання проблем організації фізкультурно-оздоровчої діяльності сільської школи у розробленій нами методиці ми запропонували об'єднання учнів у різновікові групи, що дозволило нам: задовільнити потреби учнів у виборі форм занять (навчальної, гурткової, секційної, клубної); виявити індивідуальні можливості кожного школяра і реалізувати їх у процесі ігрової, змагальної, спортивної діяльності; розширити взаємодії учнів різного віку; сприяти вихованню згуртованого спортивного колективу, здатного захищати честь школи на різних змаганнях.

Створення різновікових об'єднань школярів у процесі реалізації методики управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю дозволило нам вирішити низку організаційних проблем: включити в навчальний процес додаткові види спорту (футбол, туризм, орієнтування на місцевості); організувати інтегровані уроки з іншими предметами (навколишнім світом, біологією, фізикою та іншими); проводити заняття поза межами школи з урахуванням можливостей територіальної громади; залучати працівників сфери культури, медиків, батьків, місцевих жителів до проведення фізкультурно-оздоровчих заходів; проведення навчальних занять та позанавчальних заходів з учнями прилеглих шкіл, що дозволило школярам проявити себе в нових умовах і дало можливість порівнювати і оцінювати свої досягнення.

У результаті аналізу роботи вчителів фізичної культури сільських шкіл після педагогічного спостереження як складову розробленої методики ми розробили рекомендації для вчителів:

- залучати учнів більш старших класів до закріплення матеріалу та виконання ряду педагогічних функцій у різновікових групах (навчаючи, допомагаючи, страхуючи молодших учнів школярі здатні осмислювати завдання по-новому, більш свідомо сприймати педагогічний процес).
- створити атмосферу комфорту як для старших, так і для молодших дітей шляхом підбору навчального матеріалу, різних способів організації дітей з урахуванням їх можливостей і підготовленості.

Метою розробленої методики є вдосконалення управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю в закладі загальної середньої освіти сільської місцевості для сприяння формуванню можливостей школи розвитку психічно здорової, фізично розвиненої і соціально-адаптованої особистості.

Провідна педагогічна ідея методики полягає в зміцненні та збереженні здоров'я, у формуванні культури здорового способу життя в умовах здоров'язберігаючої системи освіти, у вдосконаленні процесу викладання фізичної культури на основі формування стійкої потреби в руховій активності кожного школяра.

Кінцевий результат упровадження методики: формування і саморозвиток здоров'язберігаючого потенціалу дітей, що відповідає логіці особистісно орієнтованої парадигми освіти у сфері фізичної культури.

Пріоритетними напрямками управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю в умовах сільської школи ми вважаємо: фізичний розвиток учнів і зміцнення їхнього здоров'я, правильне та здорове харчування; особисту гігієну; профілактику шкідливих звичок для формування здорового способу життя.

Розроблені нами *складові* методики управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю - це кадрова забезпеченість вчителями фізичної культури, медичним персоналом, а також їх кваліфікацією і бажанням підвищувати свою професійну майстерність; матеріально-технічна база для фізкультурно-оздоровчої роботи (наявність спортивних споруд та їх оснащеність спортивний інвентар) із залученням спортивних об'єктів та інфраструктури не тільки закладу освіти, а й селища; моніторинг фізичного стану учнів; агітація і

пропаганда за здоровий спосіб життя через місцеві засоби масової інформації та соціальні мережі та месенжери.

Методика управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю реалізовувалась в таких *формах*: уроки фізичної культури у школі; спортивні секції з видів спорту та загальної фізичної підготовки на базі школи та поза її межами; свята фізичної культури, які організуються сумісно із територіальною громадою; шкільні змагання; дні здоров'я, туристичні походи і зльоти.

Усвідомлення зазначених теоретичних положень методики управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю у сільській школі спонукало нас до побудови загальної моделі управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю в закладі освіти сільської місцевості (рис. 3.1.), яка, на нашу думку, у поєднанні з різнорівневим та структурно-функціональним підходом може забезпечити ознаки нового, сучасного виду управління, що було визначено нами як структурно-функціональне, системне, проблемно-цільове.

В побудові моделі управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю ми, в першу чергу, розпочали з постановки мети, від якої потім можна було вибудовувати наступні етапи, а також нами було визначено результат, який би ми хотіли отримати в кінці експерименту, тобто зворотній зв'язок.

Для того, щоб модель управління була ефективною, узгодженою та мала прогресивний характер, нами був виділений концептуальний блок який розкриває завдання, зміст, підходи, закономірності, принципи та функції управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю. Враховуючи дані закономірності, модель управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю вибудовується на основі системного, проблемно-цільового та структурно-функціонального підходів.

Для подальшої побудови моделі управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю нами були визначені об'єкти та суб'єкти підсистем, що разом склали соціально-педагогічну керуючу та керовану підсистеми.

До управлінської складової входять директори шкіл, їх заступники та медичний працівник.

Учасники цієї підсистеми забезпечують оптимальне функціонування всіх інших підсистем або складових (дидактичної, виховної, науково-методичної, суспільно-педагогічної). Їх діяльність спрямовується на створення матеріально-технічної бази для фізичного виховання, реалізацію функцій планування та контролю фізкультурно-оздоровчої діяльності. Форми роботи цієї підсистеми: наради у директора, бесіди (індивідуальні та колективні) щодо аналізу стану фізкультурно-оздоровчої діяльності та підвищення її ефективності.

Дидактична та виховна складові несуть відповідальність за створення освітнього середовища фізичної культури і спорту сільській школі, головною метою якого є забезпечення умов щодо рухової активності дітей, фізичного розвитку, зміцнення здоров'я, розвиток мотиваційно-ціннісного ставлення.

Науково-методична складова забезпечує необхідний професійний рівень працівників сільської школи, який безпосередньо впливає на прикінцеві результати управлінського процесу з фізкультурно-оздоровчої діяльності, тобто: успішну фізичну підготовку дітей до життя. А також забезпечує організаційно-педагогічне забезпечення формування фізичної культури особистості учня.

Суспільно-педагогічна складова спрямовується на: встановлення міцних зв'язків з батьками; реалізацію завдань наступності в питаннях фізичного виховання дітей початкової, основної та старшої школи; забезпечення єдності системи фізкультурно-оздоровчої діяльності та родини, підвищення рівня знань, умінь, та навичок батьків щодо організації фізкультурно-оздоровчої діяльності з дітьми в сім'ї.

Створення моделі управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю передбачало також визначення такої системи функцій, яка могла б забезпечити виконання цілей та змісту фізкультурно-оздоровчої роботи кожною складовою: управлінською, дидактичною, виховною, науково-методичною, суспільно-педагогічною.

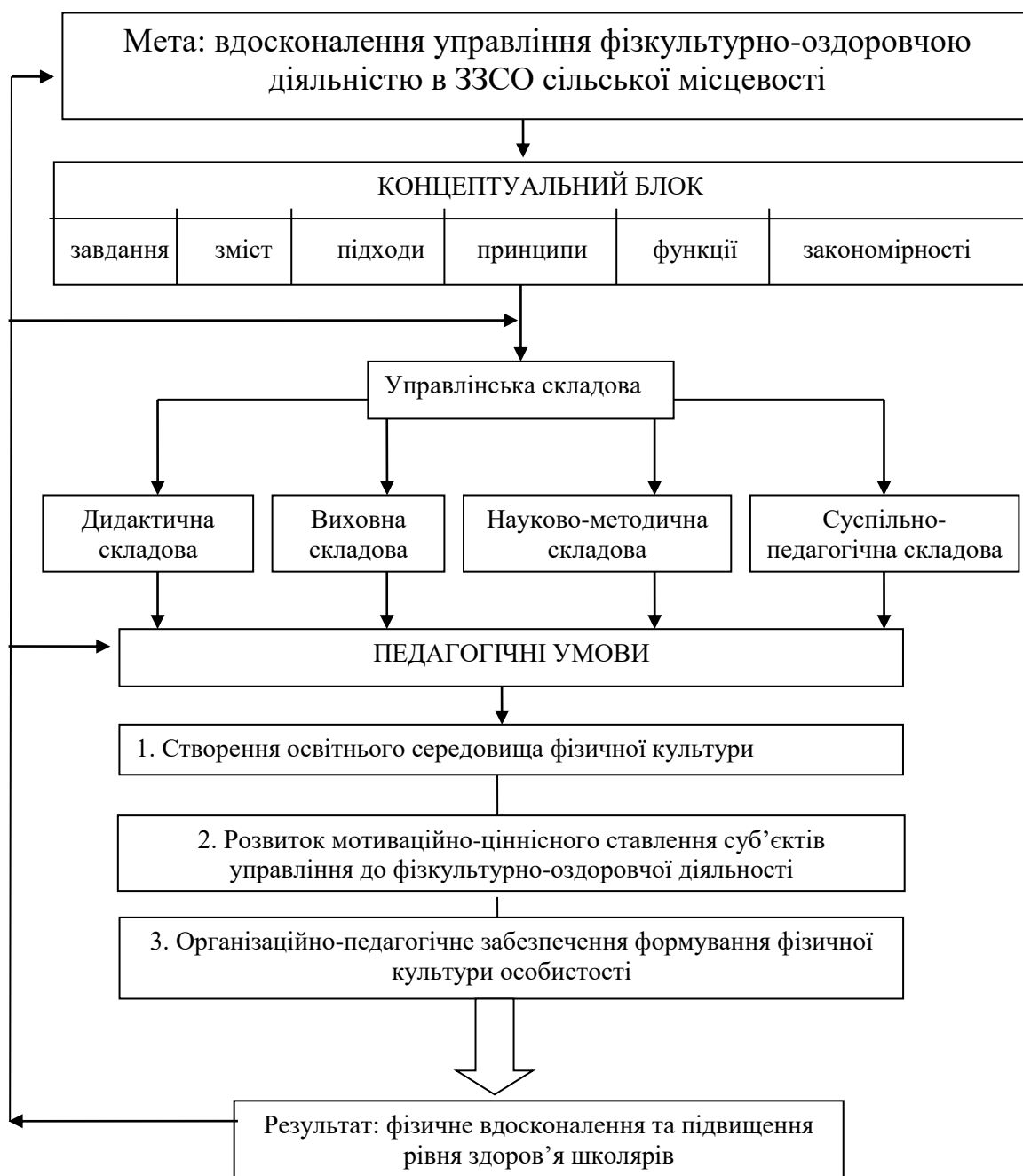

Рис. 3.1. Модель управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю в закладі загальної середньої освіти сільської місцевості

3.2. Ефективність методики управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю в закладі загальної середньої освіти сільської місцевості

3.2.1. Зміни показників соматичного здоров'я школярів за період експерименту

Для перевірки ефективності методики управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю досліджено динаміку показників соматичного здоров'я

школярів 8-9 класів двох сільських шкіл за допомогою експрес-скрінінгу Г.Л. Апанасенка [3]. Експериментальні і контрольні групи були сформовані з юнаків (надалі ЕЮ і КЮ по 20 осіб) та дівчат (ЕД -23 особи і КД - 22 особи). Організація фізичного виховання школярів експериментальних груп відбувалась у відповідності до розробленої нами методики управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю закладу загальної середньої освіти. Школярі контрольних груп навчалися у відповідності до традиційної програми з «Фізичної культури», плану виховних та спортивно-масових заходів школи. Кількість часу, відведена на навчальну і позанавчальну роботу з фізичного виховання у експериментальних і контрольних групах була однаковою.

Рівень соматичного здоров'я визначався за індексом соматичного здоров'я (ІСЗ), результати якого за Г. Апанасенком ділять на п'ять рівнів: низький, нижче середнього, середній, вище середнього і високий рівень.

У результаті проведеного дослідження (таблиця 3.1.) у контрольній групі (КЮ) рівень соматичного здоров'я не змінився і залишився нижчим за середній на початку експерименту і у кінці, у вересні індекс соматичного здоров'я був $3,48 \pm 0,1$ бали, а у травні – $3,52 \pm 0,1$ бали($p>0,05$) - різниця становила лише 1,15%.

Таблиця 3.1.

Порівняльна характеристика показників соматичного здоров'я юнаків контрольної та експериментальної груп за період експерименту

Група	Етапи						Різниця (%)	t-критерій	p
	Вересень			Травень					
	ІСЗ		РСЗ	ІСЗ		РСЗ			
	\bar{x}	σ		\bar{x}	σ				
Статистичні показники									
ЕЮ (n=20)	3,59	0,1	нижче середнього	4,7	0,13	нижче середнього	30,9	7,69	<0,001
КЮ (n=20)	3,48	0,1	нижче середнього	3,52	0,1	нижче середнього	1,15	0,33	>0,05

Натомість за результатами експерименту рівень соматичного здоров'я

юнаків експериментальної групи достовірно підвищився ($p < 0,001$). Індекс соматичного здоров'я на початку дослідження дорівнював $3,59 \pm 0,1$ балів, а у кінці - $4,7 \pm 0,13$ бали, що на 30,9% краще.

У контрольній та експериментальній групах дівчат зміни показників соматичного здоров'я мали подібний характер (таблиця 3. 2).

Таблиця 3.2.

Порівняльна характеристика показників соматичного здоров'я дівчат контрольної та експериментальної груп за період експерименту

Група	Етапи						Різниця (%)	t- критерій	p
	Вересень			Травень					
	ІСЗ		РСЗ	ІСЗ		РСЗ			
	\bar{x}	σ		\bar{x}	Σ				
	Статистичні показники								
ЕД (n=23)	3,71	0,28	нижче середнього	4,84	0,24	нижче середнього	30,5	4,21	<0,001
КД (n=22)	4,5	0,1	нижче середнього	4,63	0,1	нижче середнього	2,9	1,7	>0,05

У контрольній групі дівчат (КД) рівень соматичного здоров'я протягом експериментального дослідження не мав статистично вірогідної різниці ($p > 0,05$) і відповідав рівню нижче за середній. Індекс соматичного здоров'я на початку навчального року (вересень) становив $4,5 \pm 0,1$ бали, а в кінці (травень) – $4,63 \pm 0,1$ бали. У відсотковому виразі показник соматичного здоров'я дівчат контрольної групи збільшився лише на 2,9%.

Як і у юнаків експериментальної групи, у дівчат рівень соматичного здоров'я мав статистично вірогідне покращення ($p < 0,001$). Індекс соматичного здоров'я на початку дослідження становив $3,71 \pm 0,28$ бали, а в кінці – $4,84 \pm 0,24$ бали, а позитивні зміни становили 30,5%.

Такі результати мають логічне пояснення. Після виконання головних завдань розробленої методики у школярів експериментальних груп підвищився рівень рухової активності протягом доби, зросла зацікавленість до збереження і зміцнення власного здоров'я, сформувалась стійка мотивація до систематичних

занять фізичною культурою і спортом та визначена пріоритетність здорового способу життя.

Підвищення ефективності управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю за розробленою методикою вплинуло на покращення показників складових індексу соматичного здоров'я: масовий, життєвий, силовий індекси та проби Руф'є, що призвело до вірогідного підвищення рівня соматичного здоров'я у цих групах, а це в свою чергу – до зниження пропусків школярами уроків за хворобою.

3.2.2. Динаміка показників захворюваності школярів за період експерименту

Навчання вимагає від дитини значного психологічного, інтелектуального, емоційного і фізичного навантаження, що призводить до зменшення рухової активності, яке в свою чергу, викликає негативні зміни показників соматичного здоров'я. Для вивчення динаміки захворюваності школярів 8-9 класів протягом експерименту нами був використаний контент-аналіз. Аналізувались класні журнали, особисті медичні картки, надані довідки про звільнення школярів від уроків протягом навчального року.

Нами встановлено, що найбільш розповсюдженими хворобами серед школярів 8-9 класів є патології опорно-рухового апарату, захворювання органів дихання, серцево-судинної і нервової систем, шлунково-кишкового тракту, інфекційні захворювання та інші (рис. 3. 2.).

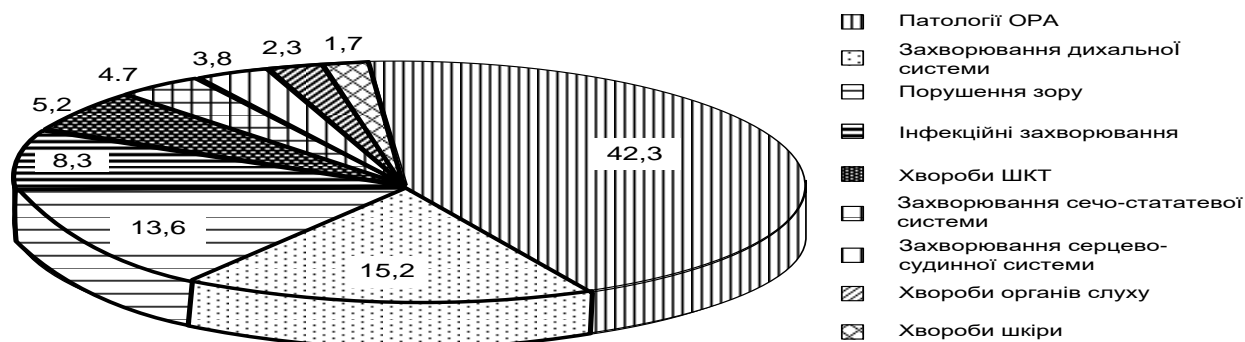

Рис. 3.2. Захворюваність школярів 8-9 класів експериментальної і контрольної груп протягом навчального року за нозологіями (%)

Найпоширенішою патологією була патологія опорно-рухового апарату – 42,3% від загальної кількості захворювань, на другому місці – хвороби органів дихання – 15,2%, третє місце займають захворювання органів зору – 13,6%. На частку інфекційних хвороб приходилося 8,3%, частка хвороб шлунково-кишкового тракту – 5,2%. Хвороби сечостатевої, серцево-судинної і нервової систем, захворювання органів слуху та шкіри склали 15,4% загалом (рис. 3.2.).

Після аналізу журналів обліку роботи класів зафіксовано, що для школярів експериментальних груп (юнаки і дівчата) відбулося вірогідне зменшення кількості пропущених днів за хворобою під впливом розробленої методики управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю. У експериментальній групі юнаків зменшення було 35,89% ($p < 0,001$), а у експериментальній групі дівчат – на 27,75% ($p < 0,001$) у кінці навчального року, і випадкове зменшення кількості пропущених днів у контрольних групі – 5% та 4% відповідно ($p > 0,05$), фізкультурно-оздоровча робота у яких зводилась лише до традиційних форм (табл. 3.3.).

Таблиця 3.3.

Кількість днів, пропущених школярами експериментальної і контрольної груп за хворобою протягом навчального року

Група	Кількість пропусків за хворобою		Різниця		(p)
	I півріччя	II півріччя	днів	(%)	
ЕЮ (n=20)	287	184	103	35,89	<0,001
КЮ (n=20)	285	270	15	5,26	>0,05
ЕД (n=23)	299	216	83	27,75	<0,001
КД (n=22)	328	315	13	3,96	>0,05

Позитивні зрушення можна констатувати і в середніх показниках пропусків навчальних днів з причини захворювань школярами експериментальних груп після реалізації основних складових розробленої методики (табл. 3.4.). З результатів дослідження відмічаємо вірогідне зменшення кількості захворювань одного умовного школяра групи ЕЮ на 35,89% ($p < 0,001$) протягом навчального року та зменшення пропусків однієї

умовної дівчини групи ЕД на 36,57% ($p < 0,001$). Позитивні зміни випадкового характеру ($p > 0,05$) відзначаємо і у контрольних групах, але ці зміни не перевищують шести відсотків – 5,28% у юнаків і 3,04% у дівчат.

Таблиця 3.4.

Кількість днів, пропущених одним школярем експериментальної і контрольної груп через захворювання протягом року

Група	Кількість пропущених днів 1 студентом		Різниця		Достовірність
	I півріччя	II півріччя	днів	(%)	(p)
ЕЮ (n=27)	10,63	6,82	3,82	35,89	<0,001
КЮ (n=27)	10,56	10	0,56	5,28	>0,05
ЕД (n=45)	11,08	7,03	4,05	36,57	<0,001
КД (n=40)	10,7	10,38	0,33	3,04	>0,05

Отже, в результаті реалізації розробленої нами методики, відмічаємо вірогідне зменшення показників захворюваності експериментальних груп у порівнянні з контрольними в кінці навчального року.

ВИСНОВКИ

1. Теоретичний аналіз літературних джерел засвідчив, що в науці немає загальноприйнятих підходів до вирішення проблеми управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю в умовах освітніх закладів. В силу того, що ця діяльність по своїй суті є педагогічною, ми розглянули педагогічні аспекти управління нею. Фізкультурно-оздоровча діяльність сільської школи як відкрита система набуття особистого досвіду фізичної культури створює передумови для залучення більшості учнів у організовані заняття фізкультурою і спортом, дозволяє задовольнити фізіологічно необхідну підліткам норму рухової активності.

Одним із чинників недостатньої ефективності фізкультурно-оздоровчої діяльності є відсутність у закладах загальної середньої освіти теоретично - обґрунтованої моделі та методики управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю.

2. Для удосконалення фізкультурно-оздоровчої діяльності у сільських школах нами було розроблено методику управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю у закладах загальної середньої освіти, метою якої було сприяння зміцненню здоров'я, підвищення інтересу школярів до занять фізичною культурою і спортом, залучення молоді до здорового способу життя, проведення спортивних свят тощо.

Управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю в закладах загальної середньої освіти сільської місцевості відображене нами у вигляді відповідної моделі її реалізації, та планування змісту роботи її складових на засадах системного підходу, взаємодії та взаємообумовленості функцій, методів і принципів.

3. Під впливом реалізації методики управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю у закладах загальної середньої освіти закладу освіти сільської місцевості відбулося достовірне підвищення рівня соматичного здоров'я юнаків та дівчат експериментальних груп ($p < 0,001$). Індекс соматичного здоров'я у

експериментальній групі юнаків збільшився на 30,9%. Така ж тенденція спостерігалась і у експериментальній групі дівчат, де індекс соматичного здоров'я збільшився на 30,5% ($p > 0,05$).

Індекс соматичного здоров'я у групі контрольній групі юнаків збільшився у кінці експерименту лише на 1,15%, а у дівчат покращення склало 2,9% і не було статистично достовірним.

4. Після реалізації розробленої методики відбулося статистично-вірогідне ($p < 0,001$) зменшення випадків захворюваності юнаків і дівчат експериментальних груп у порівнянні з контрольними, та зменшення кількості пропущених занять з причини захворюваності.

Статистично-вірогідну позитивну динаміку констатуємо і в показниках пропусків навчальних днів з причини захворювань серед школярів експериментальних груп. У кінці експерименту відмічаємо вірогідне зменшення кількості захворювань одним умовним школярем експериментальної групи на 35,89% ($p < 0,001$) протягом навчального року та зменшення пропусків академічних занять однієї школяркою експериментальної групи на 36,57% ($p < 0,001$). У контрольних групах зафіксовані лише випадкові позитивні зміни ($p > 0,05$), які становлять 5,28% та 3,04% відповідно.

5. Результати педагогічного експерименту засвідчують статистично-вірогідні позитивні зміни показників індексу соматичного здоров'я, зменшення кількості пропущених академічних занять за хворобою у школярів експериментальних груп, фізкультурно-оздоровча робота в яких була організована у відповідності до вимог розробленої методики управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю.

Перспектива подальших досліджень з обраної проблеми полягає у експериментальній перевірці впливу розробленої методики управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю у закладах загальної середньої освіти закладу освіти сільської місцевості на показники здоров'я та захворюваності школярів молодших та старших класів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Актуальні проблеми теорії і методики фізичного виховання: колективна монографія / упоряд. О. М. Вацеба, Ю. В. Петришин, Є. Н. Приступа, І. Р. Боднар. Львів: Українські технології, 2005. 296 с.
2. Андрущенко В. П. Роздуми про освіту: статті, нариси, інтерв'ю. К.: Знання України, 2004. 740 с.
3. Апанасенко Г. Л., Попова Л. О. Медицинская валеология. Ростов на Дону: Феникс, 2000. 248 с.
4. Асташова О. М., Лимонченко А. С., Сафонова М. С. Підвищення ефективності розвитку фізичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах. *Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка. Теоретичні та методичні аспекти фізичного виховання учнівської молоді*. Львів: Львівський націон. універ. ім. Т. Шевченка, 2010. № 17. С. 79–83.
5. Бардак З., Кушнір О., Штим Т. Нетрадиційні методи фізкультурно-оздоровчої роботи. *Палітра педагога*. 2008. № 6. С. 17-20.
6. Бермудес Д. В., Лоза Т. О. Професійно-педагогічна діяльність учителів фізичної культури в загальноосвітніх навчальних закладах. *Young Scientist*. 2017. № 3.1 (43.1). С. 40–44.
7. Ващенко О., Свириденко С. Готовність вчителя до використання здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховному процесі. *Здоров'я та фізична культура*. 2006. № 8. С. 1-6.
8. Водолазська Т. В. Модель доброзичливого до дітей освітнього середовища. *Пост Методика*. 2012. № 5 (108). Режим доступу: URL:<http://poippo.pl.ua/pm/pdf-1-f-w/PM-108.pdf>.
9. Даниленко Л. І. Теоретико-методичні засади управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01. Київ, 2005. 42 с.

10. Даниленко Л. Управління процесом здійснення інноваційної діяльності в системі загальної середньої освіти. *Післядипломна освіта в Україні*. 2003. № 3. С. 70–74.
11. Державна програма «Вчитель»: Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 28 березня 2002 р., № 379. *Офіційний вісник України*. № 13. С. 109–130.
12. Закон України «Про фізичну культуру і спорт». *Вчитель*. 2010. №9. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, N 14, ст. 80
13. Кузь, В. Г. Нова українська школа за концепцією розвитку освіти на період 2015 - 2025 рр. Педагогіка і психологія. Вісник АПН України. Вища школа. Комплект. - 2017. - № 1. - С. 21-26.
14. Кремень В. Г. Педагогічна освіта в контексті цивілізаційних змін. *Теоретичні та методичні засади розвитку педагогічної освіти: педагогічна майстерність, творчість, технології: зб. наук. праць*. Харків: НТУ «ХПШ», 2007. С. 3–8.
15. Круцевич Т.Ю., Безверхня Г.В. Рекреація у фізичній культурі різних груп населення. Київ. 2010. 370 с.
16. Куц О. С. Фізкультурно-оздоровча робота з учнівською молоддю. Київ-Вінниця: Континент-ПРИМ, 1995. Ч. 1. 124 с.
17. Лянной М., Рибалко П., Ганчева В., Красілов А. Методика управління фізкультурно – оздоровчою діяльністю в сучасних закладах середньої освіти. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. № 4 (88). С. 280–289.
18. Маляр Е. І. Методика використання фізичної культури з метою оздоровлення та активного відпочинку. Тернопіль: ТНЕУ «Економічна думка», 2009. 25 с.
19. Набок М. Проблеми сільської школи та управління нею в процесі реформування освіти в Україні. Інформаційні технології і засоби навчання: зб. наук. праць. К.: Атіка, 2005. С. 208–222.

20. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. *Освітні коментарі*: щомісячник. 2012. № 7/9. С. 2-10.
21. Освіта Києва: стан та перспективи. Здобутки столичної освіти за 2011 рік. Перспективи розвитку на 2012 рік: науково-методичний збірник / За заг. ред. С. І. Бабінець, В. З. Горюнової. К.: ПФ «МУВЦ «Гранд – ЕКСПО», 2012. 80 с.
22. Плахтій П. Д. Тестування, оцінка та корекція функціонального стану школярів: навч. посібник. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет, 1997. 112 с.
23. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Фізична культура 5–12 класів. К., 2005. 271 с.
24. Пуківська Л. Фізкультурно-оздоровча робота на уроках та в позаурочний час. *Рідна школа*. 2009. № 7. С. 74–75.
25. Ремех Т. О. Сутність і структура громадянської компетентності учня нової української школи. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 2. С. 34–41.
26. Рибалко П. Ф., Гвоздецька С. В., Прокопова Л. І. Сучасні підходи до організації фізкультурно-оздоровчої роботи в закладах освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка. 2016. № 3 (57). С. 340–347.
27. Рибалко П. Ф. Керівні підходи і принципи у підготовці вчителів фізичної культури до оздоровчо-спортивної діяльності. *Гуманізація навчально – виховного процесу*: збірник наукових праць. 2019. № 4 (96). С. 66–77.
28. Сороколів Н. Ставлення учителів фізичної культури до сучасної шкільної програми. *Молода спортивна наука України: зб. наук. пр. з галузі фіз. виховання, спорту і здоров'я людини* / за заг. ред. Є. Приступи. Львів. 2014. Вип. 18, Т. 2. С. 150–155.
29. Сущенко Л. П. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (теоретико-методологічний аспект): монографія Запоріжжя: ЗДУ, 2003. 442 с.

30. Теорія і методика фізичного виховання: підруч. для студ. вищ. навч. закл. фіз. виховання і спорту: у 2 т. / за ред. Т. Ю. Круцевич. Київ: Олімпійська література, 2008. Т. 1. 391 с.; Т. 2. 366 с.
31. Томенко О. А. Теоретико-методологічні основи неспеціальної фізкультурної освіти учнівської молоді: дис. ... д-ра наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02. К., 2012. 440 с.
32. Томенко О. А. Взаємозв'язок між показниками соматичного здоров'я, рухової активності, теоретичної підготовленості, оволодіння руховими діями та мотиваційно-ціннісної сфери школярів. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2011. № 3. С. 148–150.
33. Шандригось В. І., Шандригось Г. А. Формування інформаційної готовності майбутнього фахівця з фізичної культури і спорту. *Професійні компетенції та компетентності вчителя: матер. регіон. наук.-практич. семінару 28-29 листопада 2006 р. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. С. 119–120.*
34. Школа успішної особистості як шлях розвитку інноваційного навчального закладу: з досвіду роботи учасників обласної цільової програми «Інноваційні школи Черкащини». *Рідна школа*. 2017. № 7/8. С. 3–112.
35. Child-Friendly Schools Documentary Series: Rising Voices. URL: https://www.unicef.org/cfs/index_RisingVoices.htm.